

**REFLEXIA VIACJAZYČNOSTI V SLOVENSKÝCH LEGISLATÍVNYCH
TEXTOCH INŠTITÚCIÍ EÚ**

**REFLECTION OF MULTILINGUALISM IN SLOVAK LEGISLATIVE TEXTS
OF THE EU INSTITUTIONS**

Michelčíková, L., SVK

Abstrakt

V príspevku venujeme pozornosť procesu preberania legislatívy EÚ, aproximácii práva, ktorý má za následok obohacovanie inventára slovnej zásoby slovenského jazyka a tiež redefinovanie niektorých už existujúcich slovných jednotiek. Mnoho jazykových zmien sa udialo v relatívne krátkom časovom období. Jazykovú politiku Únie charakterizuje viacjazyčnosť a v našom príspevku rovnako otvoríme otázky, do akej miery sú termíny používané v súvislosti s Európskou úniou zrozumiteľné pre širokú slovenskú verejnosť.

Abstract

In the paper we focus our attention at the process of adopting the EU legislation, the approximation of laws, which has resulted in the enrichment of vocabulary inventory of the Slovak language as well as redefining some existing word units. Many linguistic changes have occurred in a relatively short period of time. EU language policy is characterized by multilingualism and in our contribution we also raise the issue of the extent to which the terms used in conjunction with the European Union are understandable to the general Slovak public.

Kľúčové slová: legislatívny text EÚ, preklad, terminológia, zrozumiteľnosť

Key words: legislative text of the EU, translation, terminology, intelligibility

Právne predpisy, sa vyznačujú normatívnosťou a všeobecnou záväznosťou. Legislatívne akty Únie majú na slovenských občanov obrovský dosah; priamo (nariadenia) alebo nepriamo (smernice) sa stávajú súčasťou nášho právneho poriadku. Za predmet nášho výskumu sme si zvolili najvyšší právny predpis – ústavu, konkrétne *Zmluvu o Ústave pre Európu* (a jej

Európske dimenzie v jazykovom vzdelávaní II
European Dimensions in Language Education II
Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

francúzsku jazykovú verziu *Traité établissant une Constitution pour l'Europe* a anglickú verziu *Treaty establishing a Constitution for Europe*), pretože ju považujeme za zaujímavý a jedinečný politicko-jazykový artefakt. (Aj napriek neúspešnému pokusu o jej ratifikáciu.) Odborníci z politológie k nej, najmä k jej obsahu, zaujali rozdielne stanoviská a rozprúdili veľa debát (napr. aj o jej kontroverznosti). Čo sa týka jej jazykovej stránky, tej sa venovalo len málo pozornosti, preto je našim zámerom prispieť svojimi názormi, pozorovaniami a zisteniami do rozšírenia obzorov tejto problematiky.

Základným znakom všetkých legislatívnych textov, ktorý vplýva na ich používanie a postavenie v systéme spisovného jazyka, je ich úzka prepojenosť s právnym systémom krajiny, v ktorej sa používajú. Právny jazyk je neoddeliteľnou súčasťou právneho systému, kultúry a histórie danej krajiny, daného spoločenstva. Pri prekladaní právnych textov neprekladáme len zo zdrojového jazyka do cieľového, ale *z jedného právneho jazyka/ systému do druhého* (porov. Tomášek, 1998, 89).

Vo výskumnej fáze sme od začiatku vychádzali z predpokladu, že slovenská verzia *Zmluvy o Ústave pre Európu* vznikla procesom prekladu, pričom za východiskový text môžeme pokladať anglickú verziu. Tento náš predpoklad dokladujeme viacerými príkladmi, kde pozorujeme výrazný vplyv originálu a to, ako sa konštitutívne prvky východiskového jazyka premietajú aj do cieľového jazyka.

Príklad 1:

slovensky: Európsky parlament spoločne s Radou vykonáva *legislatívne a rozpočtové funkcie* (Článok I-20, 1.).

francúzsky: Le Parlement européen exerce, conjointement avec le Conseil, *les fonctions législative et budgétaire*.

anglicky: The European Parliament shall, jointly with the Council, exercise *legislative and budgetary functions*.

Keby bola východiskovým jazykom francúzština, prekladateľ by zrejme preložil vetu týmto spôsobom: Európsky parlament spoločne s Radou vykonáva *legislatívnu a rozpočtovú funkciu*.

Príklad 2:

slovensky: *Právomoci*, ktoré na Úniu neboli v ústave prenesené, zostávajú právomocami

Európske dimenzie v jazykovom vzdelávaní II
European Dimensions in Language Education II
Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

členských štátov.

francúzsky: *Toute compétence non attribuée à l'Union dans la Constitution appartient aux États membres.*

anglicky: *Competences not conferred upon the Union in the Constitution remain with the Member States.*

Podobne ako v predchádzajúcom prípade, aj tu pozorujeme kopírovanie východiskového (anglického) jazyka, konkrétne kopírovanie množného čísla.

Na základe analýzy a komparácie originálu a prekladu môžeme konštatovať, že vplyv originálu je veľmi silný. Súvisí to aj so špecifickou povahou legislatívnych dokumentov inštitúcií Únie, keď cieľom prekladu týchto dokumentov nie je ich adaptácia podľa analogických dokumentov v cieľovom jazyku, ale nadnárodnosť dokumentov Únie vedie k vytvoreniu samostatnej skupiny administratívnych textov. Musíme však poznamenať, že tieto texty značne ovplyvňujú náš administratívny jazyk, ktorý sa účinkom takýchto textov postupne deformuje. Na demonštráciu tohto javu uvádzame niekoľko ilustračných príkladov.

1. Dlhé a nezrozumiteľné vety – anakolúty:

Ak ústava prenesie na Úniu výlučnú právomoc v určitej oblasti, len Únia môže vykonávať zákonodarnú činnosť a prijímať právne záväzné akty, pričom členské štáty tak môžu urobiť len vtedy, ak ich na to splnomocní Únia, alebo na vykonanie aktov Únie (Článok I-12).

Lorsque la Constitution attribue à l'Union une compétence exclusive dans un domaine déterminé, seule l'Union peut légiférer et adopter des actes juridiquement contraignants, les États membres ne pouvant le faire par eux-mêmes que s'ils sont habilités par l'Union, ou pour mettre en oeuvre les actes de l'Union (Článok I-12).

Zaujímavosťou v tomto prípade je, že k nezrozumiteľnosti viet nedochádza v procese prekladu, následkom negatívneho významového posunu, ale že už samotné francúzske, či anglické, vety sú rovnako nezrozumiteľné.

2. Spájanie/ delenie viet

Komparáciou slovenskej, francúzskej a anglickej verzie *Zmluvy o Ústave pre Európu, Časť 1* sme zistili, že vo všetkých verziách je vysoká miera zhody dĺžky viet. Iba minimálne percento viet nemalo totožnú dĺžku. Z celkového množstva 380 analyzovaných viet, čo

Európske dimenzie v jazykovom vzdelávaní II European Dimensions in Language Education II Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

predstavuje 12,7 viet na jednu stranu, bola dĺžka viet ponechaná vo všetkých verziách rovnako, až na jeden prípad. Ide teda o 96,2 percentnú zhodu totožnosti dĺžky a počtu slovenských a francúzskych viet. V relácii slovenský – anglický text sa počet viet zhoduje na 100% a ich dĺžka viac-menej tiež. Tento fakt tiež môže slúžiť ako argument potvrdzujúci našu hypotézu, že slovenský text je prekladom anglickej verzie.

V excerpovanom materiáli sa nám však podarilo nájsť aj také prípady, keď rozdielna povaha jazykov viedla k výrazovým zmenám. Prenesením francúzskej syntaktickej konštrukcie sa v slovenskom texte objavilo niekoľko nedokonalostí: hromadenie spojok, dlhé nezrozumiteľné vety, genitívne prívlastky, atď. Tento jav spôsobuje viacero faktorov. Často sa uvádza nedostatok času, spolupráce, či skúseností. Podľa Príručky úpravy dokumentov „z praktických dôvodov, najmä aby sa mohli robiť identické odkazy vo všetkých jazykoch, členenie textu na vety musí byť vo všetkých jazykoch rovnaké. Tam, kde táto zásada spôsobuje v jednom alebo viacerých jazykoch ťažkosti, sa veta rozdelí bodkočiarkou“¹.

3. Problémy pri používaní a preklade zhodných a nezhodných prívlastkov

Tomášek vymedzuje tri prípady, ktoré môžu pri preklade nastať:

- a) daná štruktúra sa vyjadrí rovnako, tzn. zhodným či nezhodným prívlastkom. V takomto prípade vlastne prekladateľ nemá problém. Napríklad *les actes juridiquement contraignants* = právne záväzné akty, *un accord international* = medzinárodná zmluva, *la finalité européenne* = európska úroveň.
- b) namiesto zhodného prívlastku v origináli sa musí použiť nezhodný prívlastok v preklade a naopak: *une minorité de blocage* = blokujúca menšina, *modalités de contrôle* = kontrolný mechanizmus.
- c) najproblematickejším prípadom je situácia, keď je jazyk schopný vytvoriť aj zhodný aj nezhodný prívlastok a prekladateľ má možnosť voľby. Avšak na používanie zhodných a nezhodných prívlastkov neexistuje žiadne gramatické pravidlo a prekladateľ musí postupovať od prípadu k prípadu (Tomášek, 1998, 72). Napríklad v názve *Európska obranná agentúra* (pravdepodobne z anglického *European Defence Agency*) by sme uprednostnili *Európska agentúra obrany* (ako vo francúzštine *Agence européenne de défense*). Jednak preto, že druhý názov v slovenčine znie ústrojnejšie, nadväzuje na slovenský úzus, máme predsa ministerstvo obrany, a tiež preto, že genitívnou väzbou dáme

¹ (dostupné na http://ec.europa.eu/translation/slovak/guidelines/documents/manual_precedents_sk.pdf, 1.12.2010)

Európske dimenzie v jazykovom vzdelávaní II
European Dimensions in Language Education II
Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

dôraz na druhé slovo – na obranu, čím by sme lepšie vyjadrili podstatu tejto agentúry. Použitie adjektíva tento dôraz znižuje. Avšak ustálil sa názov *Európska obranná agentúra*.

Texty EÚ by sa mali na prvý pohľad odlišovať od textov národnej legislatívy, aby nedošlo k interferencii, či zámene a zlej interpretácii termínov, mali by si udržiavať tento dištinkatívny charakter. Sťažené chápanie textu sa nedá uľahčiť ani formou autorskej poznámky, vzhľadom na jednotnosť formálnej podoby textov. Preto vznikli mnohé iniciatívy a objavili sa rôzne glosáre, či databázy terminológie EÚ v knižnej aj elektronickej podobe.

Veronika Boráková, vedúca kancelárie pre viacjazyčnosť GR EK pre preklad, Zastúpenie EK v Slovenskej republike potvrdzuje, že „preklad právnych textov si vyžaduje maximálnu vernosť originálu“ (Boráková, 2008, 71).

„Zrozumiteľnosť je základná požiadavka každého jazykového prejavu vo všetkých štýloch“ (Masár, 1991, 135). V oblasti právneho jazyka, vzhľadom na závažnosť jeho dosahu, by požiadavka zrozumiteľnosti mala stáť na prvom mieste. Avšak právny jazyk je plný paradoxov. Náš právny jazyk je ovplyvnený latinskými formuláciami, keďže naše právo sa zakladá na rímskom práve. Zrozumiteľnosť textov EÚ je pravidelne znižovaná metódami priameho prekladu a prílišným kopírovaním originálu. Zaujímavou etapou v oblasti právneho jazyka bolo obdobie panovania Márie Terézie, keď v Uhorsku existovala funkcia nazývaná *buta ember* (hlúpy človek). „Touto funkciou bol poverený človek priemernej inteligencie a základného vzdelania. Jeho úloha bola v tom, že čítal návrhy všetkých právnych textov a potom pred osobitne zriadenou komisiou oznamoval ich obsah „svojimi slovami“. Ak jeho správa nebola dostatočne adekvátna skutočnému obsahu návrhu, komisia uznala návrh za nie celkom zrozumiteľný a vrátila ho na prepracovanie“ (HOLLÄNDER, 1995).

Ako by asi znel výklad týchto riadkov zo Zmluvy o Ústave pre Európu, keby ju mal zreprodukovať priemerne inteligentný Slovak so základným vzdelaním? “*Vymedzenie právomocí Únie sa spravuje zásadou prenesenia právomocí. Vykonávanie právomocí Únie sa spravuje zásadou subsidiarity a proporcionality*” (Článok I-11, 1.).

V našom príspevku sme v krátkosti načrtli problematiku, ktorá nie je ani zďaleka vyčerpaná. Európska únia je živý organizmus a je veľmi pravdepodobné, že ešte budeme musieť prijať veľké množstvo termínov, ktoré budú označovať európske koncepty. Výskum v tejto oblasti je pomerne mladý a ponúka široké pole pôsobnosti. Výsledky našej práce ponúkajú niekoľko riešení parciálnych prekladateľských problémov a zároveň otvárajú témy

Európske dimenzie v jazykovom vzdelávaní II
European Dimensions in Language Education II
Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

na diskusiu o zrozumiteľnosti a vplyve legislatívnych textoch Únie. Prácou chceme taktiež upozorniť na neustálu potrebu konsolidovania terminológie EÚ.

Literatúra

BORÁKOVÁ, V. 2008. Nové stratégie pôsobenia Kancelárie Generálneho riaditeľstva EK pre preklad. In *Odborný preklad 3*. [online]. Bratislava: AnaPress, 2008. [cit. 2010-12-04].

Dostupné na internete: <<http://www.sspol.sk/files/op3.pdf>>. ISBN 80-89137-46-6. s. 71-82.

HOLLÄNDER, P. 1995. Paradox právneho jazyka. In *Kultúra slova*. [online]. 1995, roč. 29, č. 6 [cit.2010-12-04]. Dostupné na internete:

<<http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1995/6/ks1995-6.html>>.

MASÁR, I. 1991. *Príručka slovenskej terminológie*. Bratislava: VEDA, 1991. 189 s. ISBN 80-234-0341-5.

TRAITÉ ÉTABLISSANT UNE CONSTITUTION POUR L'EUROPE. 2004. [online].[cit. 2010-07-02].

Dostupné na internete: <[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:fr:HTML)

[lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:fr:HTML](http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:fr:HTML)>.

TREATY ESTABLISHING A CONSTITUTION FOR EUROPE. 2004. [online].[cit. 2010-

07-02]. Dostupné na internete: <[http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:en:HTML)

[lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:en:HTML](http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:en:HTML)>.

TOMÁŠEK, M. 1998. *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde, 1998. 136 s. ISBN 80-7201-125-1.

ZMLUVA O ÚSTAVE PRE EURÓPU. 2004.[online].[cit. 2010-07-02]. Dostupné na

internet: <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:sk:HTML>>.

Kontaktná adresa

Mgr. Lenka Michelčíková, PhD.

Jazykové centrum FF UKF v Nitre

Hodžova 1

949 01 Nitra

e-mail: lmichelcikova@ukf.sk